

РЕЦЕНЗИЯ

ПО КОНКУРС ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА АКАДЕМИЧНАТА ДЛЪЖНОСТ „ДОЦЕНТ” В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.3 (ФИЛОСОФИЯ),

ОБЯВЕН В ДЪРЖАВЕН ВЕСТНИК, БР. 3 ОТ 10.01.2014 ЗА НУЖДИТЕ НА СЕКЦИЯ „ЛОГИЧЕСКИ СИСТЕМИ И МОДЕЛИ” (ИИОЗ-БАН)

ОТ ДОЦ. Д-Р РОСЕН ЛЮБОМИРОВ ЛЮЦКАНОВ, СЕКЦИЯ „ЛОГИЧЕСКИ СИСТЕМИ И МОДЕЛИ” (ИИОЗ-БАН)

1.Общо описание на представените материали.

По конкурса единствен кандидат е д-р Кристиян Русев Енчев, главен асистент в секция „Логически системи и модели” към ИИОЗ-БАН. Кандидатът е представил хабилитационен труд „От интенционалност към интензионалност. Логическият път на виртуалисткия трансцендентализъм” в обем от 167 печатни страници (издаден по решение на Научния съвет на ИФИ-БАН през 2009 г.). По конкурса не са представени други материали, въпреки че в периода след защита на дисертацията кандидатът има публикувана още една монография, две студии и 25 статии в сборници и списания в България и чужбина.

2.Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата.

Според представената биографична справка в дейността на кандидата се наблюдава силен превес на научната дейност, по конкретно в областта на трансценденталната и интензионалната логика, историята на философията и критическата метафизика. В научно-приложната дейност на кандидата споменаване заслужава неговото участие като автор в *Енциклопедичен речник по логика и семантика* (издаден под редакцията на проф. М. Табаков през 2012 г.), като консултат по превода на *Кеймбриджски речник по философия* (издаден под редакцията на В. Стойчев през 2009 г.) и като изследовател в няколко институтски проекта, част от които – с външно финансиране.

3.Учебна дейност на кандидата от началото на кариерата му.

Не е посочена.

4.Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата

Хабилитационният труд „От интенционалност към интензионалност” е снабден с увод, шест подразделени на параграфи глави, приложение, включващо три различни по дух и съдържание текста (първите два от които представляват логически интерес, тъй като обсъждат различни теории и подходи в областта на интензионалната логика) и заключителни бележки, които систематизират основните изводи от изследването. По думите на самия автор, задача на монографията му е „да се очертае логическият път на виртуалисткия трансцендентализъм, позициониран в една метафизика на познанието” (с. 7). С оглед на поставената пред него задача, авторът разграничава два фундаментални подхода, именувани „аналитично-екстензионален” и „метафизично-интензионален”. Съответно, целият текст може да се разглежда като опит, въз основа на

критиката на първия от тези подходи да бъде скициран, развит и защитен втория (с. 39). Според него, широко използваната аналитична стратегия пренебрегва неправомерно „тематизирането на логиката в отношение към конкретни познавателни процедури“, докато метафизично-интензионалният начин на мислене признава и и проучва валидността на тъкмо такива процедури, изхождайки от разбирането, че проблем за логиката е не само логическата противоречивост, а също и „разсъгласуваността между понятието за нещо ... и начинът на неговото представяне“ (с. 7-8). Набелязването на тъкмо този проблем мотивира обръщането към критическите онтологии, които според Енчев осигуряват възможности за „допълнително онтологизиране“, позволяващо „конструктивно преодоляване на несъответствието“ (с. 8). Друг ракурс, в който може да бъде интерпретирана тази задача, е свързан с изискването „да бъде изразена в логически план“ „реалната процесуалност на мисленето (и познанието)“, схващана като „онтологично условие за възможност на логическата пропозиция“ (с. 15). Тук бих отбелязал, че споменаването на „реалната процесуалност на мисленето“ ни кара да търсим психологистки нюанси в разработката на трансцендентално-логическия подход на автора, без обаче да открием такива дори след продължително и внимателно взиране.

Всъщност, може да се твърди, че в този свой текст Енчев се опитва да поднови един изключително плодотворен диалог, прекъснат (донякъде насилствено, а не поради изчерпване на възможностите за комуникация) преди около осемдесет години – този между трансценденталната философия, фундаменталната онтология и математиката, схващани като алтернативни стратегии за основополагане на логиката. Както е известно, през 30-те години на XX век последната от тези стратегии успява да се наложи окончателно, преди всичко благодарение на цяла поредица впечатляващи метаматематически резултати. По силата на това, математическата традиция в логиката губи така полезния за нея поглед отвън, който предлагат другите две алтернативни стратегии за основополагане. Така тя неусетно се оказва сляпа за факта, че „статичното разглеждане на математическите обекти ... може да се окаже неадекватно с оглед на действителната динамика на мисълта ... „зад“ дедуктивното логическо извеждане“ (с. 11). Дали обаче „[т]рансценденталното обосноваване на логиката като алтернатива на математическото би позволило тя да стане съдържателна, т.е. интензионална спрямо особеностите на различни регионални области“ (с. 11)? Макар текстът на Енчев да набелязва схематично контурите на един метафизично-интензионален подход, той не прави следващата естествена крачка – да предложи конкретни указания за построяването на трансцендентално мотивирани и херменевтично осмислени логически системи, преодоляващи недъзите на наличните към момента екстензионалистки решения. Докато това не се случи, намиращата обобщен израз в така наречения „тезис за интензионалността“ метафизична програма си остава тъкмо това – програма. Напомням това, тъй като от гледна точка на практикуващия логик стойността на един тезис се определя не от степента на метафизичната му артикулация, а от реалните плодове на неговото прилагане, от способността му да служи като водач при конструирането на формални теории.

Разбира се, че в „една интензионална логика от трансценденталистски тип ... съжденията ... следва да се интерпретират като имащи отношение не към класове, а към обекти „единствено по силата на концептите, под които тези обекти попадат““ (с. 13). От друга страна обаче, тъкмо заместването на традиционното разграничение между субект и предикат с това между обект и концепт от страна на Фреге прави възможно раждането на съвременната математическа логика, така че в случая подобно трансцендентално-логическо съображение едва ли може да се използва, за да противопоставим едната логическа традиция на другата. Аналогично, по-нататък в текста аналитично-екстензионалният подход е критикуван въз основа на това, че „интенционираниостта към познавателни съдържания изобщо не е безотносителна към техния произход“ (с. 106-107) макар че едно от образцовите постижения на аналитично-екстензионалният подход в логиката – каузалната теория за значението на Крипке, Донелан и Пътнам – обръща нужното внимание тъкмо от този

факт. Накрая, отново по повод на горното можем да отбележим един парадоксален наглед структурен изоморфизъм между аналитично-екстензионалния подход на модалната логика и метафизично-интензионалния подход на виртуалисткия трансцендентализъм. Както справедливо отбелязва Енчев, модалната логика всъщност екстензионализира интензионалността като я „разроява“ – интензионалните конструкции се третират като на мястото на единствения модел/индекс/свят бъде поставено множество от структурно идентични с него модели/индекси/светове. По нататък, според Енчев в рамките на „виртуалисткия трансцендентализъм“ под „преход от интенционалност към интензионалност“ следва да се разбира движението от „интенционалността на виртуалистки положената чиста форма на познанието към интензионалността на трансцендентално-логически изгражданите критически онтологемеи“ (с. 160; вж. също с. 46, където същия преход е характеризирани по малко по-различен и доста по-сложен в езиково отношение начин; в тази връзка може да се посочи, че най-ефективно е да започнем четенето на монографията не с предговора, а със заключителните бележки). Иначе казано, тук имаме същото – предналичното единство (в първия случай – на моделната структура, във втория – на „чистата форма на познанието“) бива заместено с разроена множественост (в първия случай – на възможните светове, във втория – на критическите онтологемеи). По повод на набелязаните до този момент успоредявания между двата подхода – традиционният аналитичен екстензионализъм и новият метафизичен интензионализъм – изглежда уместно да се запита дали разликата между тях наистина е толкова голяма, колкото настоятелно ни се представя?

В авторската справка за теоретичните приноси в монографията кандидатът посочва четири различни приноса, които са формулирани коректно и напълно отговарят на постигнатото в хабилитационния труд, както показват и заключителните бележки в края на книгата (с. 157-160). За своеобразен мета-принос може да бъде обявен и осъщественият от Енчев плодотворен синтез между различни силно различаващи се по присъщия им стил на мислене философски направления (преди всичко виртуалистката метафизика и неklasическата трансцендентална логика) – ход, който е толкова рискован, колкото и евристичен. Освен това, можем да открием и голям брой „микро-приноси“: критиката на „класическия“ вариант на „неklasическата трансцендентална логика“ (с. 20-23), формулирането на така наречения „тезис за интензионалността“ по повод на теорията на Кун за структурата на научните революции (с. 28), табличното изразяване на синтеза на количество и качество в категориите отношение и модалност (с. 73-74), съотнасянето на Витгенщайновото понятие „виждане-като“ с Кантовото учение за трансценденталния схематизъм (с. 86-87), критиката на традиционните теории за метафората от гледна точка на схващането за „динамичното взаимодействие между фокус и рамка“ (с. 88), модифицирането на теорията за скритата индексикалност в светлината на концепцията за „виждането като“ (с. 134) и т.н.

5. Отражение на научните публикации на кандидата

Кандидатът е забелязал дванадесет цитирания на свои трудове, девет от които – в обзорното историческо изследване на проф. М. Табаков, публикувано в сборника „Шест десетилетия академична философия“ (ИФИ-БАН, 2008).

6. Критични бележки на рецензента по представените трудове

Приведените по-долу въпроси, бележки и коментари трудно биха могли да бъдат определени като „критични“. Те по-скоро набелязват точки на несъизмеримост, в които според мен има особено голяма опасност „предпредикатните очевидности“ на читател и автор да се разбягат в различни посоки.

6.1. Според Енчев, „скокът към виртуалното битие на силата за синтеза“ ни осигурява „критическа онтология с гарантирано в нейните граници съучастие между хабитус и поле посредством действащи в тези граници регионални онтологични структури на Аз-а“ (с. 58). Признавам, че от моя гледна точка това е донякъде насилствено бракосъчетаване на социологията на Бурдийо с класическия трансценденталистки начин на мислене. Според Бурдийо хабитус и поле са корелативни, доколкото всеки от тези два интерактивни полюса е структуриращ и същевременно структуриран в рамките на полето, задаващо определена форма на живот. Според горното обаче, тази равнопоставеност следва да се приеме за илюзорна, тъй като съучастиято всъщност е не случило се исторически, а следва да се интерпретира като произведено посредством локално валидни „регионални онтологични структури на Аз-а“. По този начин изхвърлената през вратата постановка за конститутивната роля на трансценденталната субективност се вмъква (не)канена през прозореца.

6.2. Според Енчев, „не може да се приписва общо вярване на множество субекти, защото различните начини на репрезентиране на индивиди няма как да бъдат отчетени от някой, който приписва това вярване в изказано от него твърдение“ (с. 121). В тази връзка, нека да разгледаме следния пример (особено актуален в предизборен контекст): срещат се двама души, А и В, разменяйки следните реплики – А: „Сред кандидатите на партийната коалиция XYZ няма нито един честен човек“; В: „Точно така“. Следва ли, приемайки горната теза, да заявим, че изказванията на А и В не изразяват (и необходимо не могат да изразяват) едно и също вярване; съответно, задължени ли сме да обявим изказването на В, което *prima facie* кореспондира на твърдението, че вярванията на А и В са съдържателно сходни, за безсмислено тъкмо по силата на тази непреодолима невъзможност за проследяване и съгласуване на различните начини на репрезентиране?

6.3. В качеството на критика към екстензионалния подход на Карнап при анализирането на интензионалните феномени, Енчев посочва, че въпросният подход „не върши работа в контексти, изискващи да се вземат под внимание информационни ограничения от страна на познаващия субект“ (с. 122). Не следва ли да отвърнем обаче, че след като (поне от Клод Шанън насетне) понятието за информация е напълно и окончателно „екстензионализирано“, то всеки логически подход, който би отчитал „информационните ограничения“ неизбежно ще бъде не метафизично-интензионален, а аналитично-екстензионален?

6.4. Според Енчев, „условие за възможността на апофантическата логическа пропозиция“ е преди всичко „пред-предикатността на едно мислене-като заедно със съответната кинестетична типика, съдържайки предразположение към схематизиращо предвиждане“ (с. 159). За мен би било по-лесно да вникна в смисъла на това твърдение, ако разполагам с илюстративен пример (колкото и неуместно да е подобно изискване от гледна точка на изискването за „безобектност“ на критическата метафизика). Да вземем например апофантическата логическа пропозиция (разбира се, ако имаме право да я приемем за такава) „Луциферинът е хетероцикличен луминофор“. Кой са кинестетичните типики, съдържащи предразположение към схематизиращо предвиждане, които правят възможна тази пропозиция (самата пропозиция в нейното качество на абстрактен обект, а не разбирането или тълкуването ѝ от страна на конкретен езиков деец)?

7. Лични впечатления на рецензента за кандидата

Личните ми впечатления от кандидата са, казано с една дума, отлични. Кристиан Енчев е един от най-добрите познавачи на философията на Кант от по-младото поколение, разполагащ с обширна философска култура и широк поглед както върху логиката и историята на философията, така и върху съвременната континентална философия и социалните науки изобщо. Имам щастието да познавам редица негови текстове, а също неведнъж да съм бил слушател на докладите му на семинари и конференции, в които той неизменно е

защитавал своите тези по изключително прецизен начин. Тъкмо безспорните му качества и постоянството, с което разработва избраната от него проблематика, са причина за чудесната му интегрираност не просто в малката ни философска общност, а и в по-широкото семейство на българската хуманитаристика.

8. Мотивирано и ясно формулирано заключение

Имайки предвид безспорната задълбоченост на представения за разглеждане дисертационен труд и съдържащите се в него научни приноси, препоръчвам на Научния съвет на Института за изследване на общества и знанието към Българска академия на науките да присъди академичната длъжност „доцент” на гл. ас. д-р Кристиян Енчев.

София,

18 май 2014 г.

Подпис:

\Р. Люцканов\